

Archeologienota
Lokeren – Gladiolenhof
Bouw van woningen

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Bornem
2022

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bv
Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bv
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2022/12.807/80

© All-Archeo bv

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	8
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	8
2.3.2	Beschrijving geplande werken	9
2.3.3	Werkwijze	17
2.4	Assessmentrapport	17
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	17
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	24
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	31
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	34
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	35
3	Samenvatting	36
4	Bibliografie	37
4.1	Publicaties	37
4.2	Websites	37
5	Bijlagen	38
5.1	Archeologische periodes	38

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2022E79

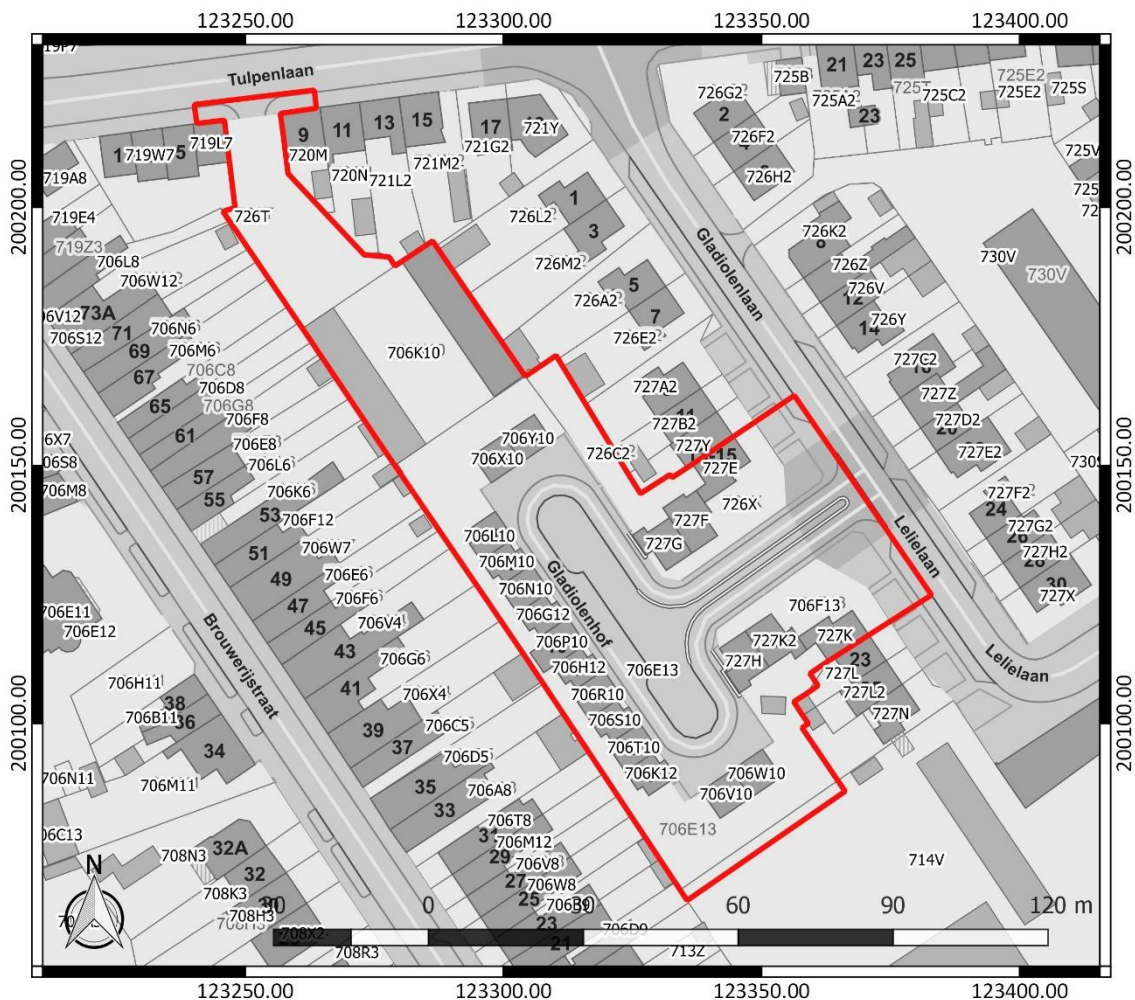
Erkend archeoloog: All-Archeo bv, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Lokeren, Lokeren, Gladiolenhof, Grote meers wijk

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 123239.37, 200065.74
- 123383.81, 200222.71

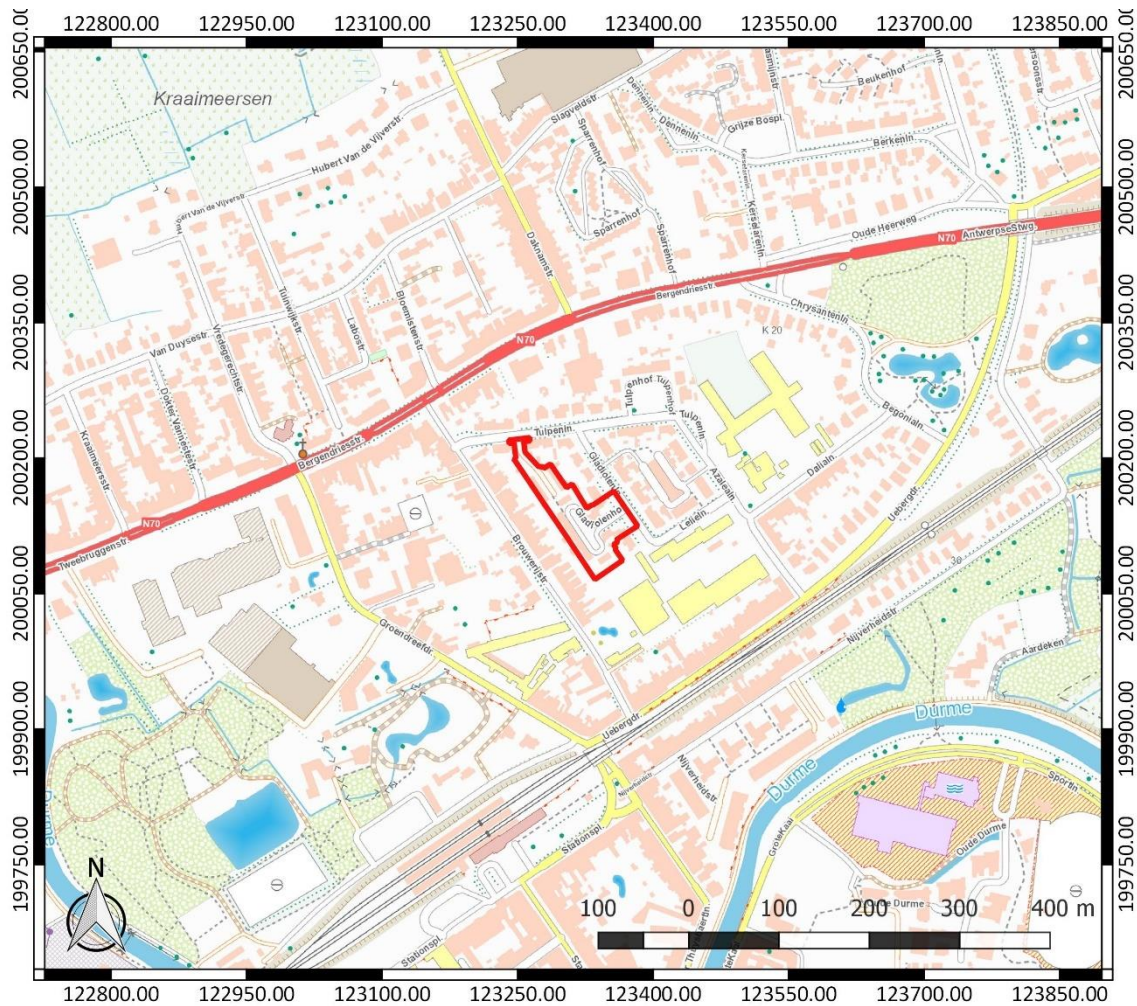
Kadastraal plan:



Kadastrale percelen: Lokeren, Afdeling 1, sectie A, nummers 706E13 (partim), 706F13 (partim), 706G12, 706H12, 706K10, 706K12, 706L10, 706M10, 706N10, 706P10, 706R10, 706S10, 706T10, 706V10, 706W10, 706X10, 706Y10, 714V (partim), 720N (partim), 721M2 (partim), 726C2, 726T (partim), 726X, 727E, 727F, 727G, 727H, 727K, 727L (partim) en 727K2 en openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 7076 m²

Topografische kaart:



Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 20/04/2020 – 18/05/2022

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland

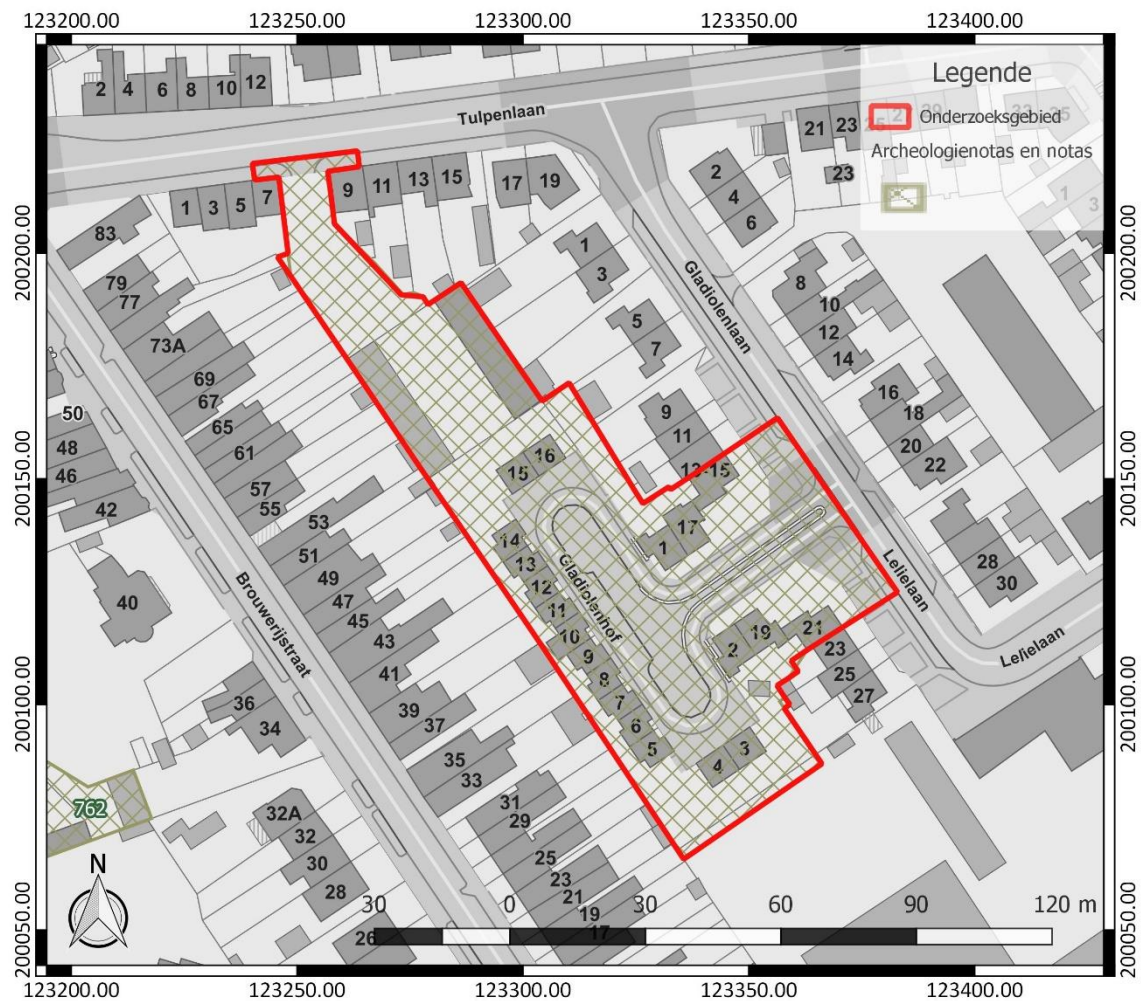
Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze versterking is echter niet gekend. Ook is er reeds riolering aanwezig. Deze kent een versterkingsdiepte van ca. 70 cm tot 1,30 m.



Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

In het verleden werd in het kader van de sloop van de bestaande woningen en weginfrastructuur reeds een archeologienota opgesteld (ID 21235). Naar aanleiding van de aanvraag voor de bouw van woningen diende een nieuwe archeologienota opgesteld te worden. Die herneemt grotendeels de resultaten van het bureauonderzoek van de eerder opgestelde archeologienota.



Figuur 4: Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de eerder opgemaakte archeologienota, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt een nieuwe tuinwijk aangelegd (Figuur 5). De voornaamste werken bestaan uit de bouw van 25 woningen met carports en bijgebouwen en de aanleg van wegenis. Hiervoor wordt de bestaande bebouwing en verharding gesloopt. De sloop maakt deel uit van een afzonderlijke vergunningsaanvraag.

De nieuwe wegenis wordt aangelegd in het noorden en in het oosten van het terrein, waar ze respectievelijk aansluit op de Tulpenlaan en de Gladiolenlaan. In het zuiden van het terrein wordt een pleintje aangelegd: het Gladiolenplein. Rondom de woningen wordt een steeg voorzien (de Gladiolensteeg). Verder worden er groenzones en parkeerplaatsen aangelegd.

Voor de bouw van de woningen wordt de rooilijn gewijzigd. Ter hoogte van de wegenis in het oosten en de paden langs de voorzijde van de woningen wordt een gescheiden riolering aangelegd. De RWA-leiding wordt aangesloten op twee wadi's. Op het Gladiolenplein wordt een derde wadi aangelegd.

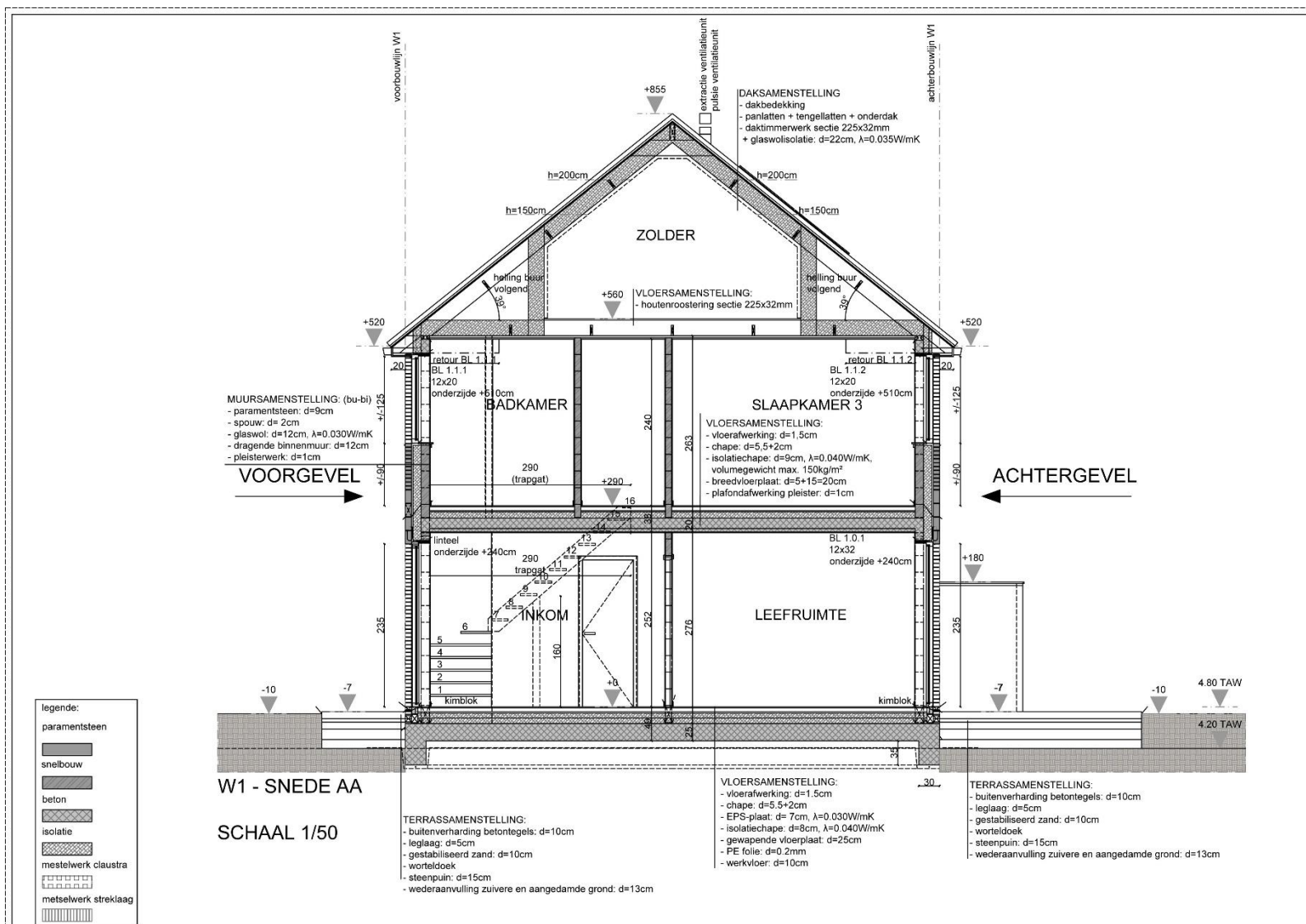
De bouw van de woningen betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 50 tot 85 cm diepte. De woningen worden gefundeerd op een algemene funderingsplaat. De onderzijde daarvan komt op 50 cm onder de nulpas. De aanzet van de fundering (de vorstrand) komt op 85 cm onder de nulpas. De woningen worden niet onderkelderd. De aanleg van de nieuwe wegenis, steeg en parkeerplaatsen zal een verstoring veroorzaken van ca. 64 cm. De wadi's zullen ca. 80 cm diep zijn. De nieuwe riolering kent een verstoringsdiepte tot ca. 1,70 m.



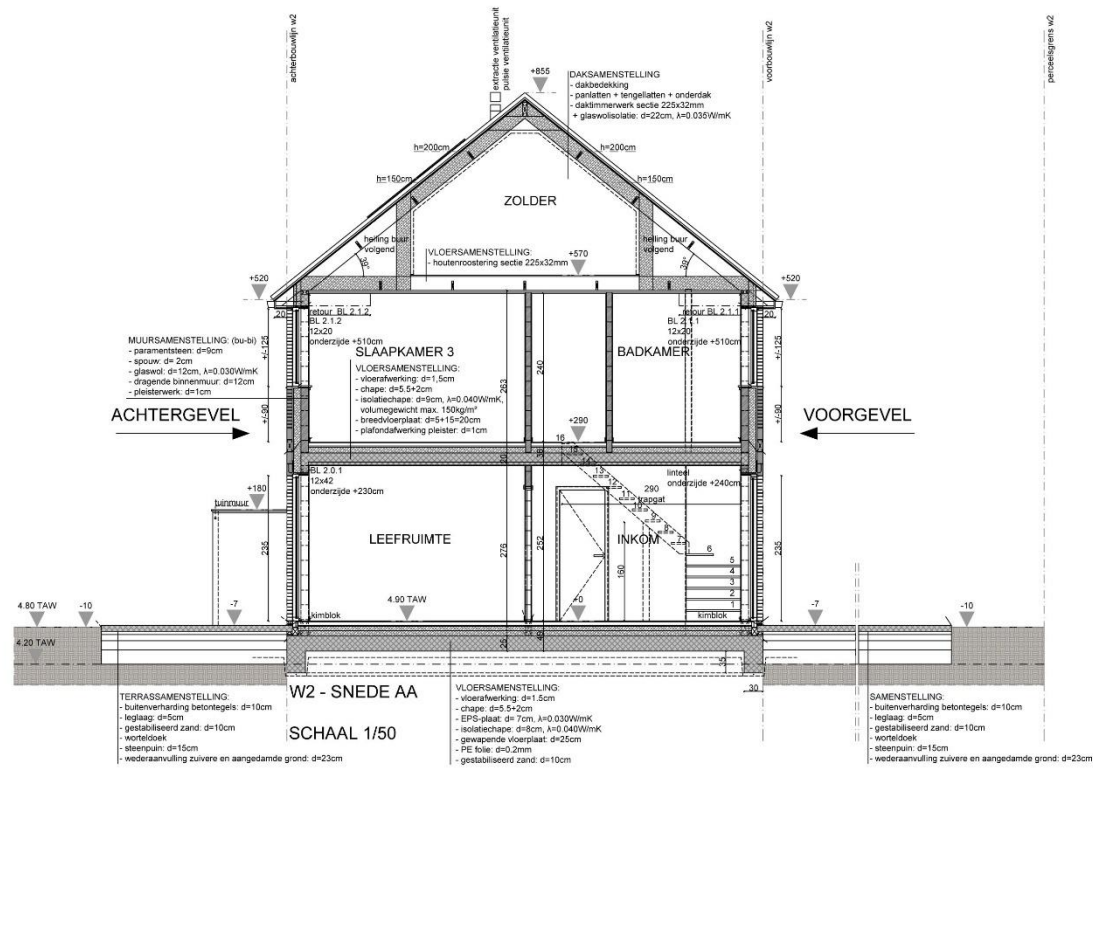
Figuur 5: Inplantingsplan



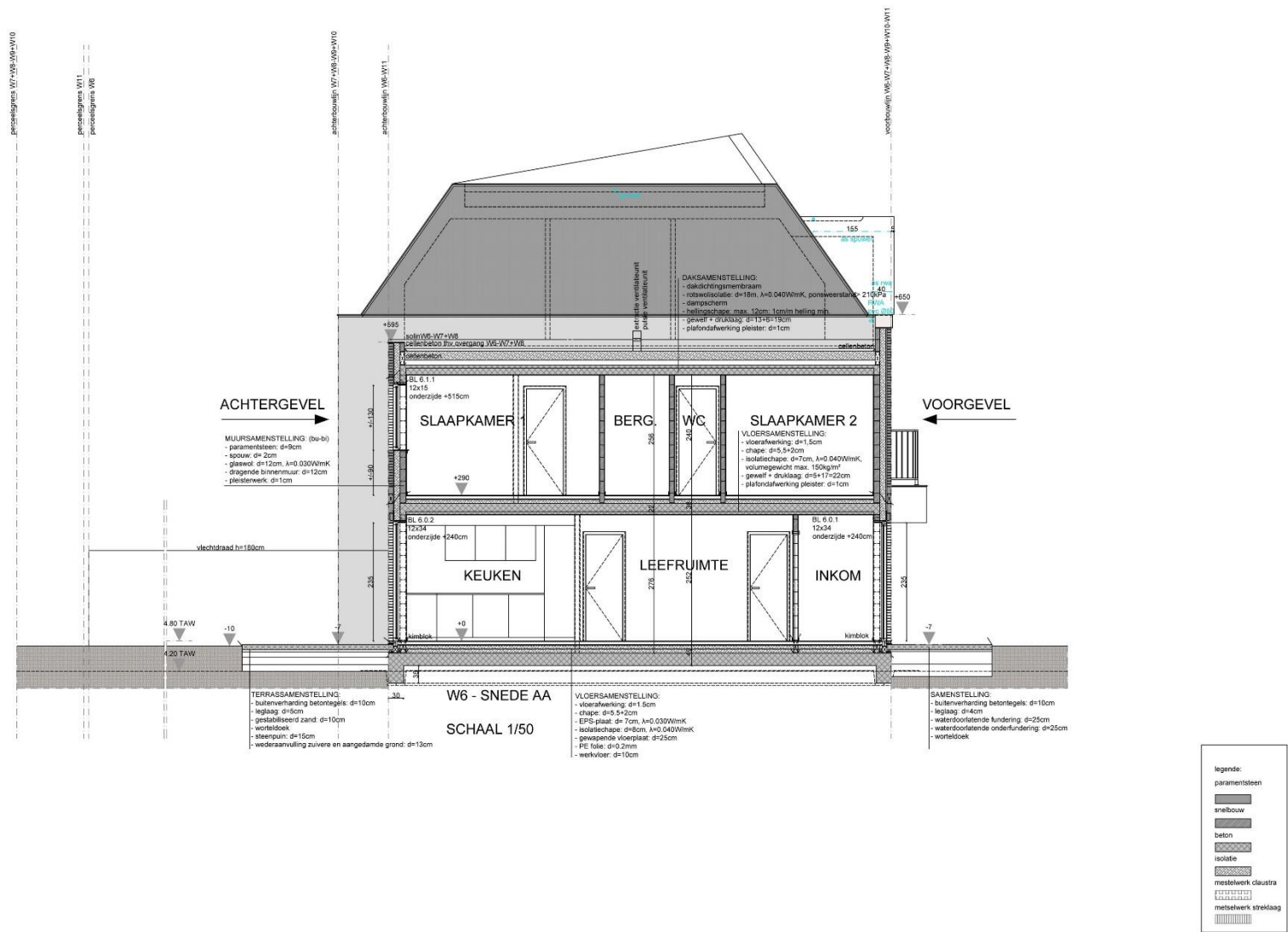
Figuur 6: Plan infrastructuur



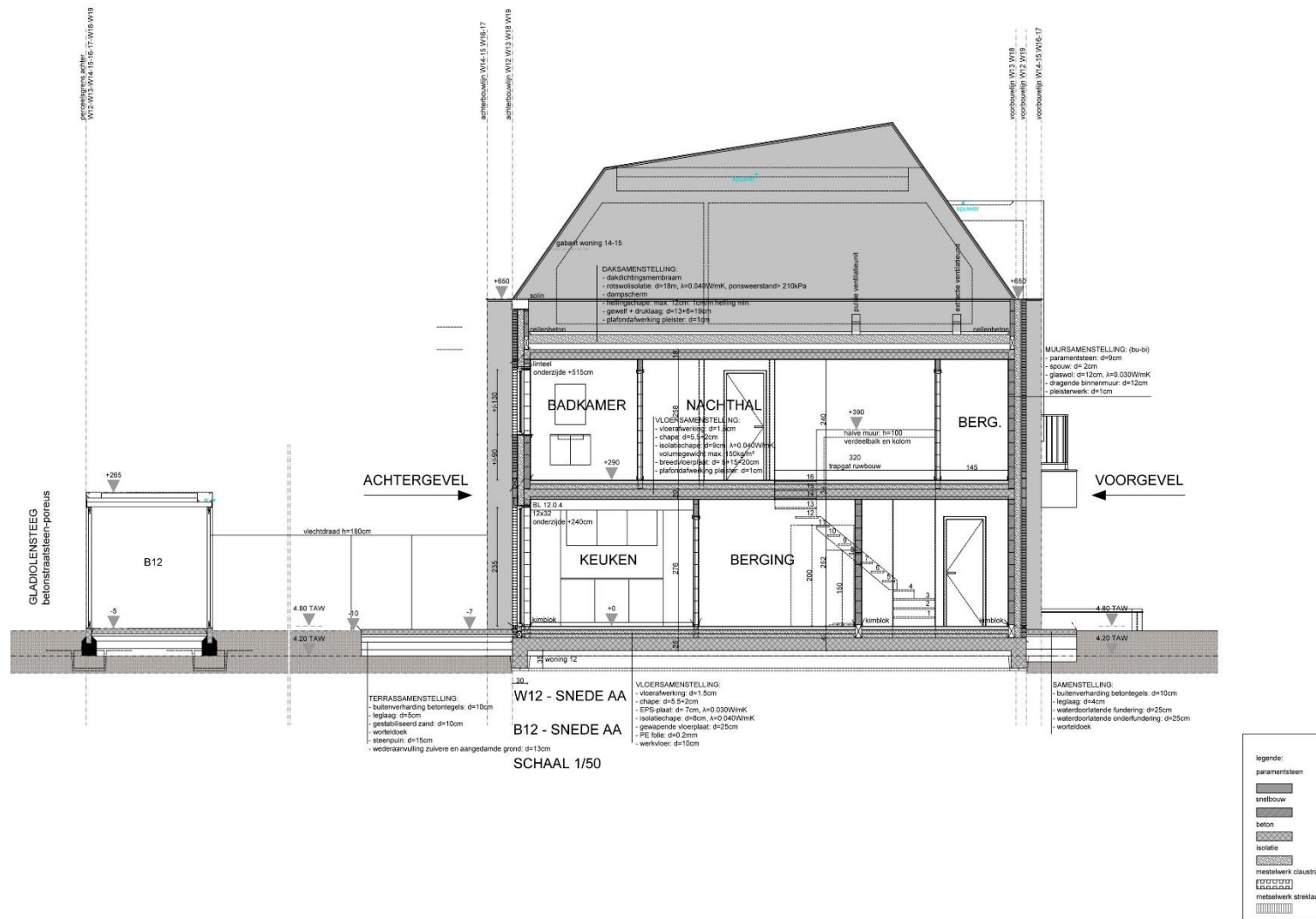
Figuur 7: Sneede woning 1

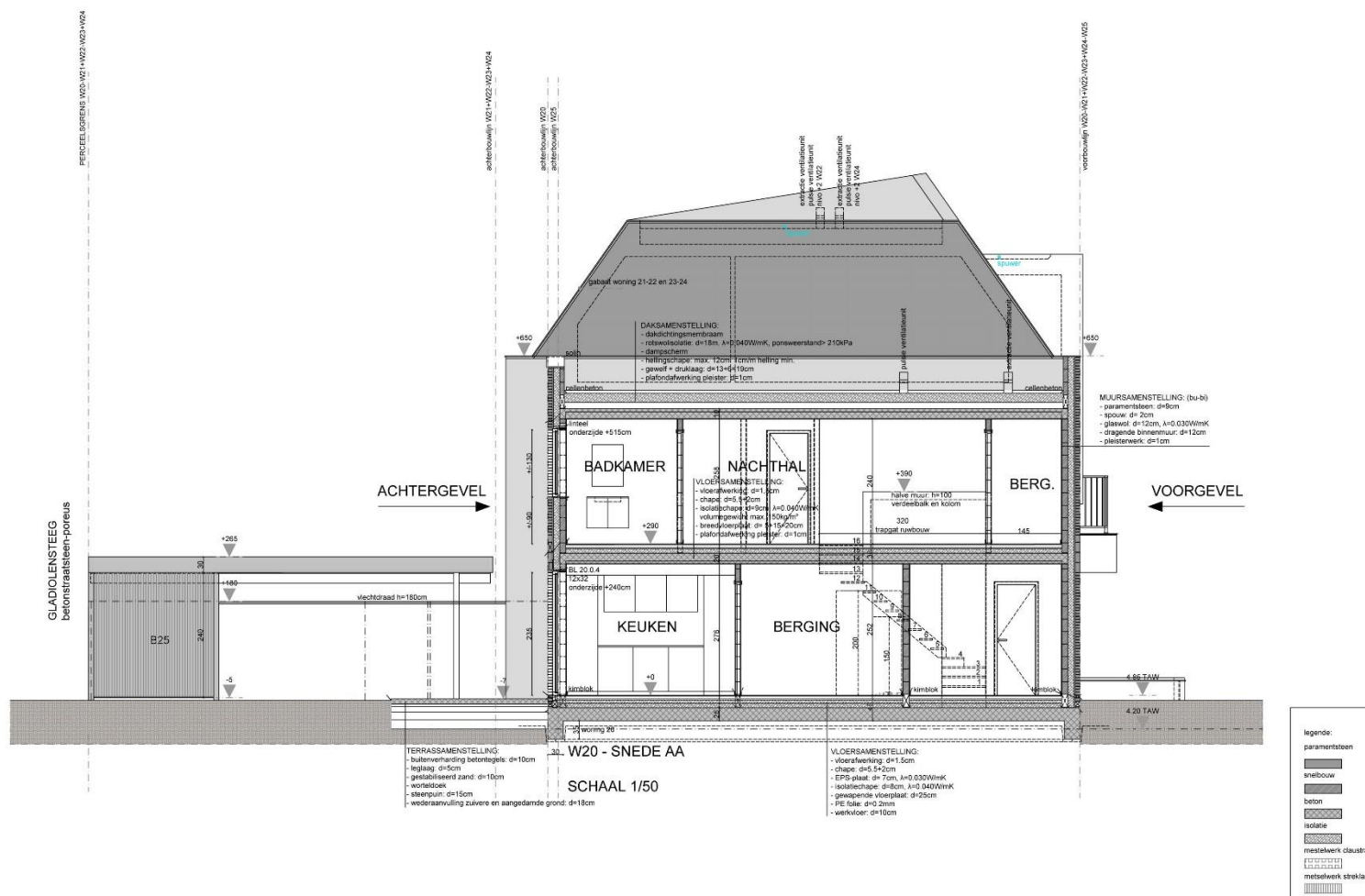


Figuur 8: Sneede woningen 2 tot 5



Figuur 9: Snede woningen 6 tot 11





2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841), de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) en de Vandermaelenkaart (1846-1854) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich ten noorden van het centrum van Lokeren. Het Gladiolenhof situeert zich binnen de grenzen van het terrein. In het noorden sluit het plangebied aan op de Tulpenlaan en in het oosten op de Gladiolenlaan. Ten zuidoosten ligt de Uebergdreef en ten westzuidwesten de Brouwerijstraat (Figuur 12). Het terrein maakt deel uit van de sociale woonwijk Ueberg, die als bouwkundig geheel is opgenomen in de Inventaris Onroerend Erfgoed.³ Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Bekken van de Gentse kanalen. De Bovendurme stroomt ten zuiden en ten westen van het onderzoeksgebied (Figuur 14). Ten oosten bevindt zich de Clipsenbeek. Op grotere afstand ten noorden loopt de Weibeek en op enige afstand ten zuidwesten is de Lede gesitueerd. De Turfakkersbeek stroomt op enige afstand ten westen en ten noordwesten.

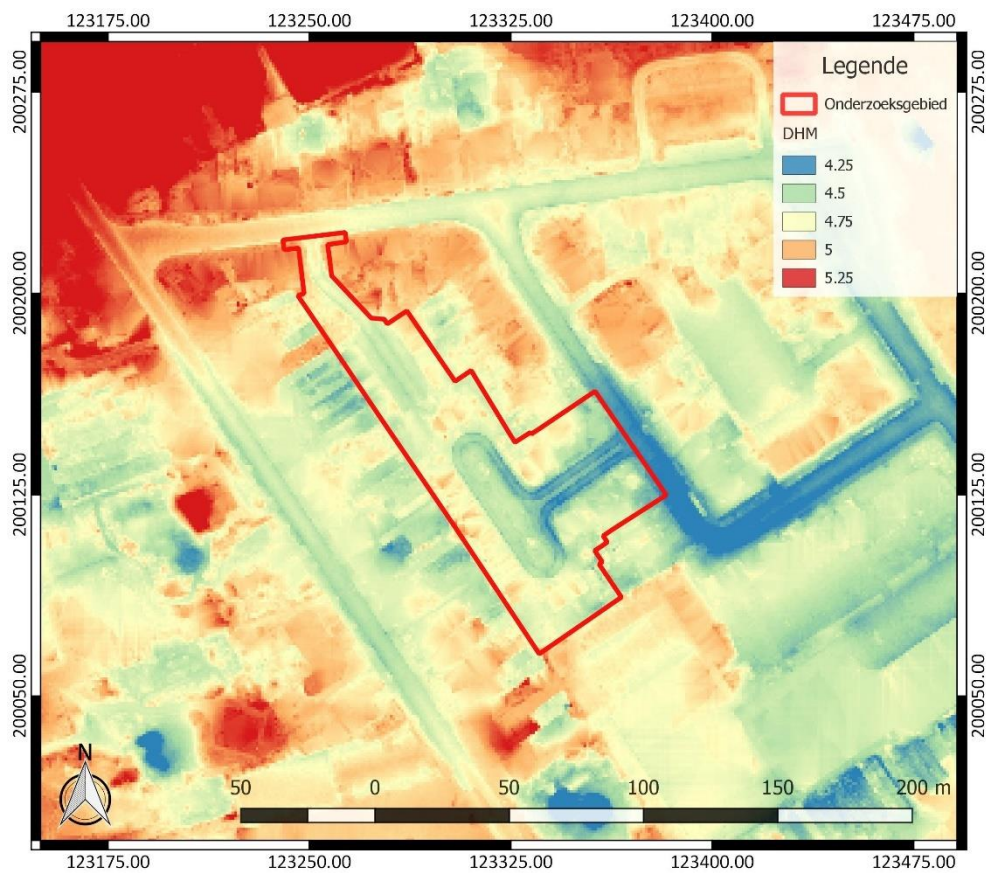
Geomorfologisch behoort het onderzoeksterrein tot de Vlaamse Vallei. Dit is een reliëfarm, laag en vlak gebied. De hoogte van het Vlaamse Valleilandschap schommelt tussen 3 en 10 m TAW. De meer recente insnijding van de rivieren heeft ervoor gezorgd dat het jongste Pleistocene opvallingsvlak van de Vlaamse Vallei in reliëf gesteld werd en dat het tot een laagterras werd omgevormd.⁴

³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Sociale woonwijk Ueberg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302116> (geraadpleegd op 21 april 2020)

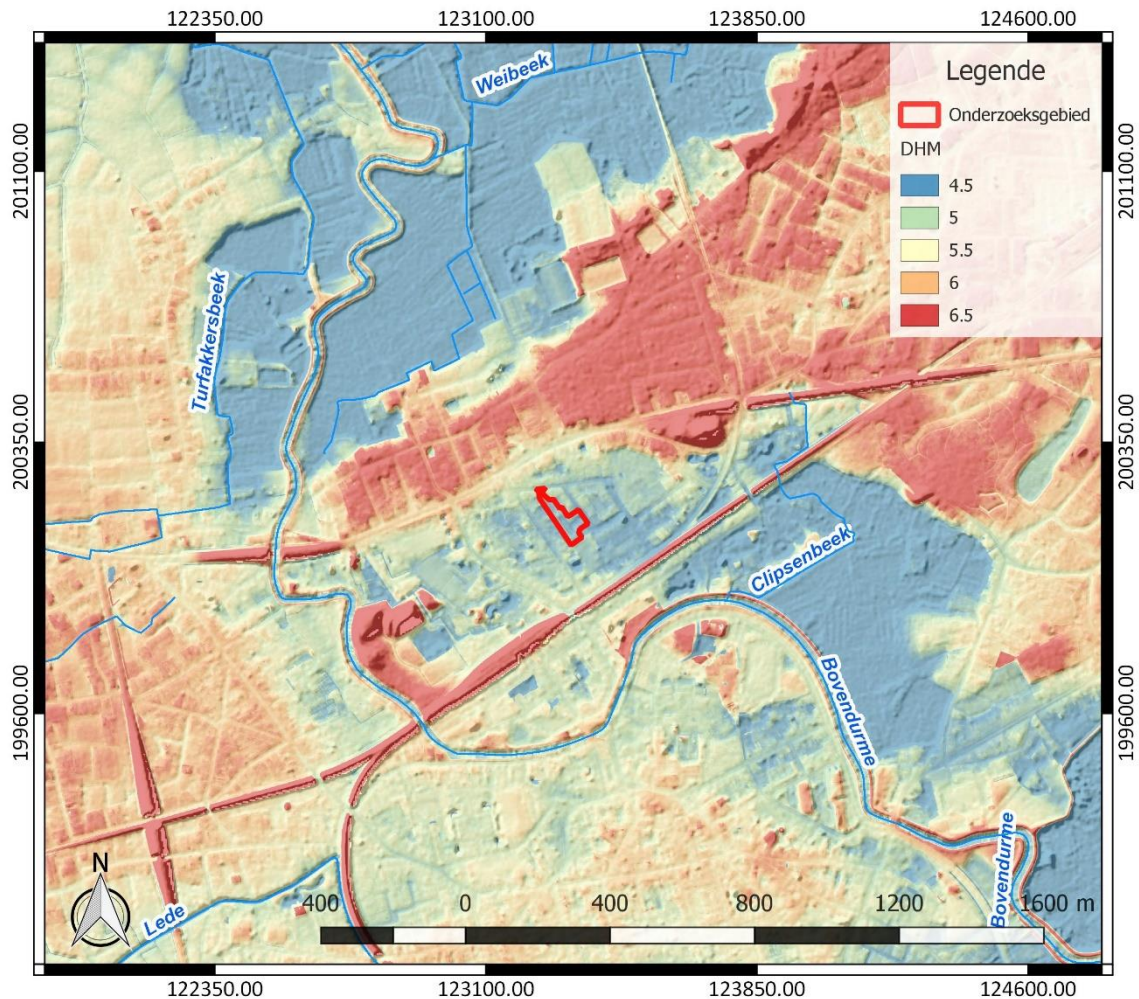
⁴ De Moor/van de Velde 1995, 4-5



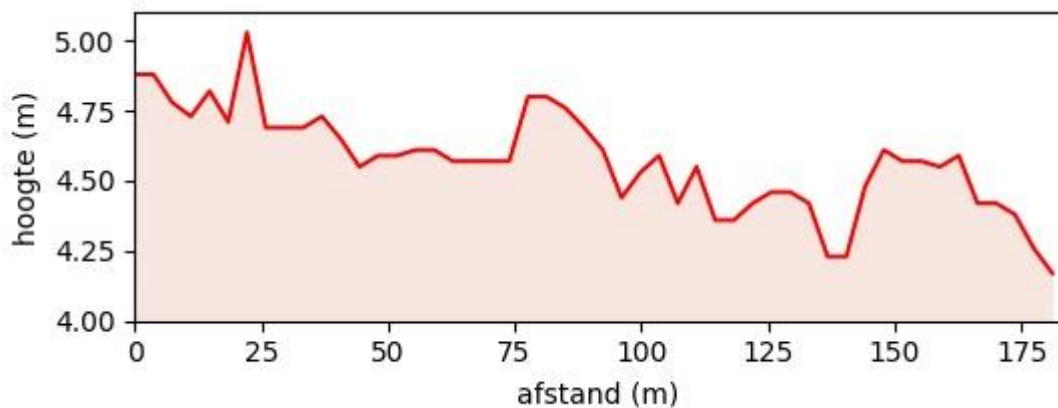
Figuur 12: Luchtfoto van 2019 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)



Figuur 13: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied



Figuur 14: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

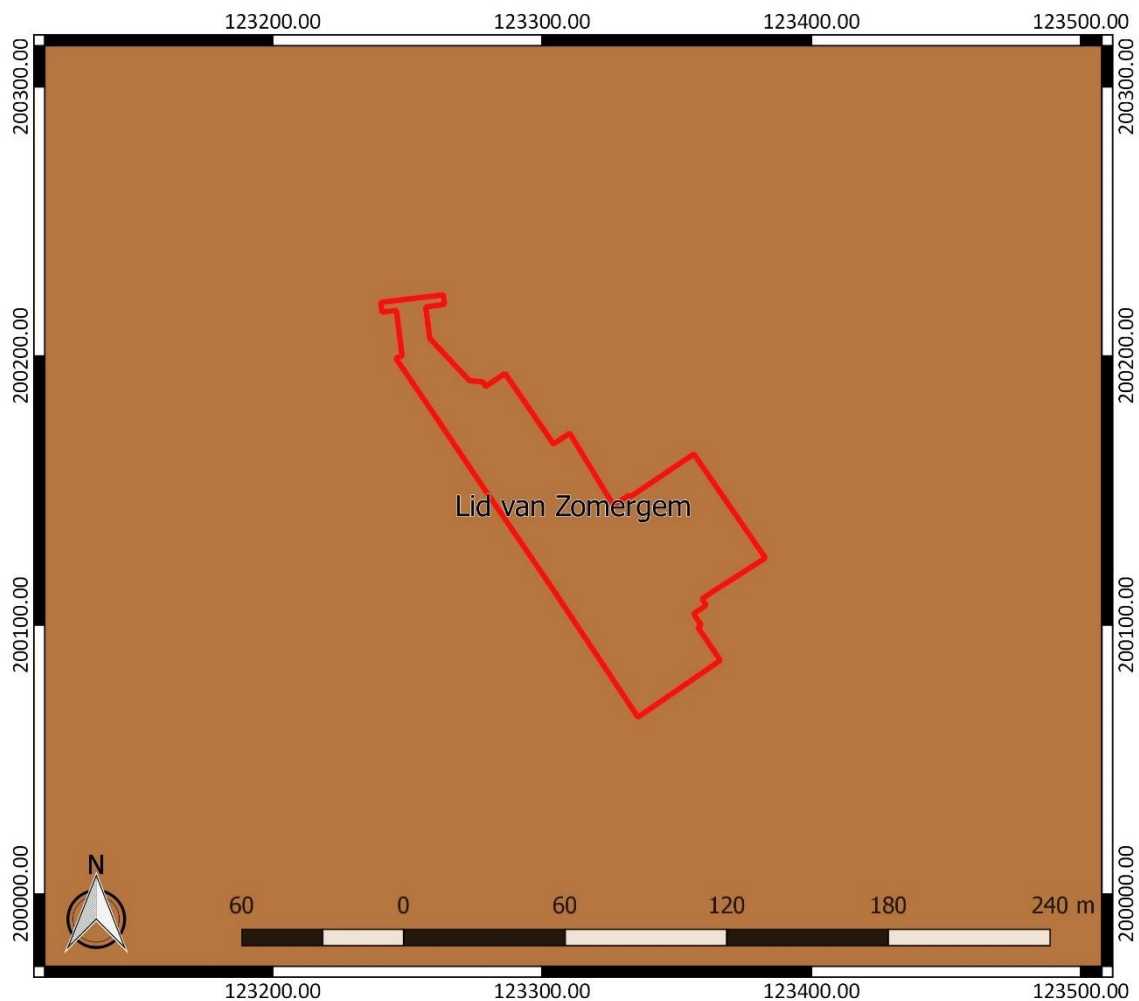


Figuur 15: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Het terrein is gesitueerd in de Durmevallei, die wordt onderverdeeld in een noord-zuid gerichte fluviatiele vallei stroomopwaarts Lokeren en een oost-west gerichte perimariene zone stroomafwaarts Lokeren. De valleibodem ligt stroomopwaarts Lokeren op een hoogte van ca. 4 m en stroomafwaarts in de rivierpolders slechts op 2,5 à 3 m. Op de linkeroever van de Durme komen enkele lage stuifzandduinen voor. Zo is er nabij Daknam een laag paraboolduin ontstaan. In de fluviatiele zone wordt de dalbodem begrensd door dalwanden die tot 1 m hoog kunnen zijn. Ten

zuiden van Zwaanaarde en ten oosten van de Durme bevindt zich het hellingsvoetvlak van Sinaai. Het reliëf loopt hier op van het gebied nabij de Durme in het westen tot aan de westelijke flank van de Wase Cuesta in het oosten. Het hellingsvoetvlak vertoont een onregelmatig patroon van ruggen en koppen die hoger liggen dan 8 m en plaatselijk soms vochtige depressies insluiten.⁵

Ten noorden van het onderzoeksgebied wordt de Durmevallei begrensd door een hoger gelegen rug. Het terrein is redelijk vlak (Figuur 13). Het kent een hoogte van 4,2 tot 5 m TAW (Figuur 15). De DHM-kaart toont dat de huidige wegenis is ingesneden in het reliëf.



Figuur 16: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 16) bestaat uit het Lid van Zomergem. Dit wordt gekenmerkt door grijsblauwe klei.⁶

De quartairgeologische kaart (Figuur 17) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen kunnen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Deze afzettingen zijn echter mogelijk afwezig. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). In het centrale en zuidelijke deel van het terrein zijn boven de genoemde pakketten nog fluviatiele afzettingen van het

⁵ De Moor/van de Velde 1995, 7

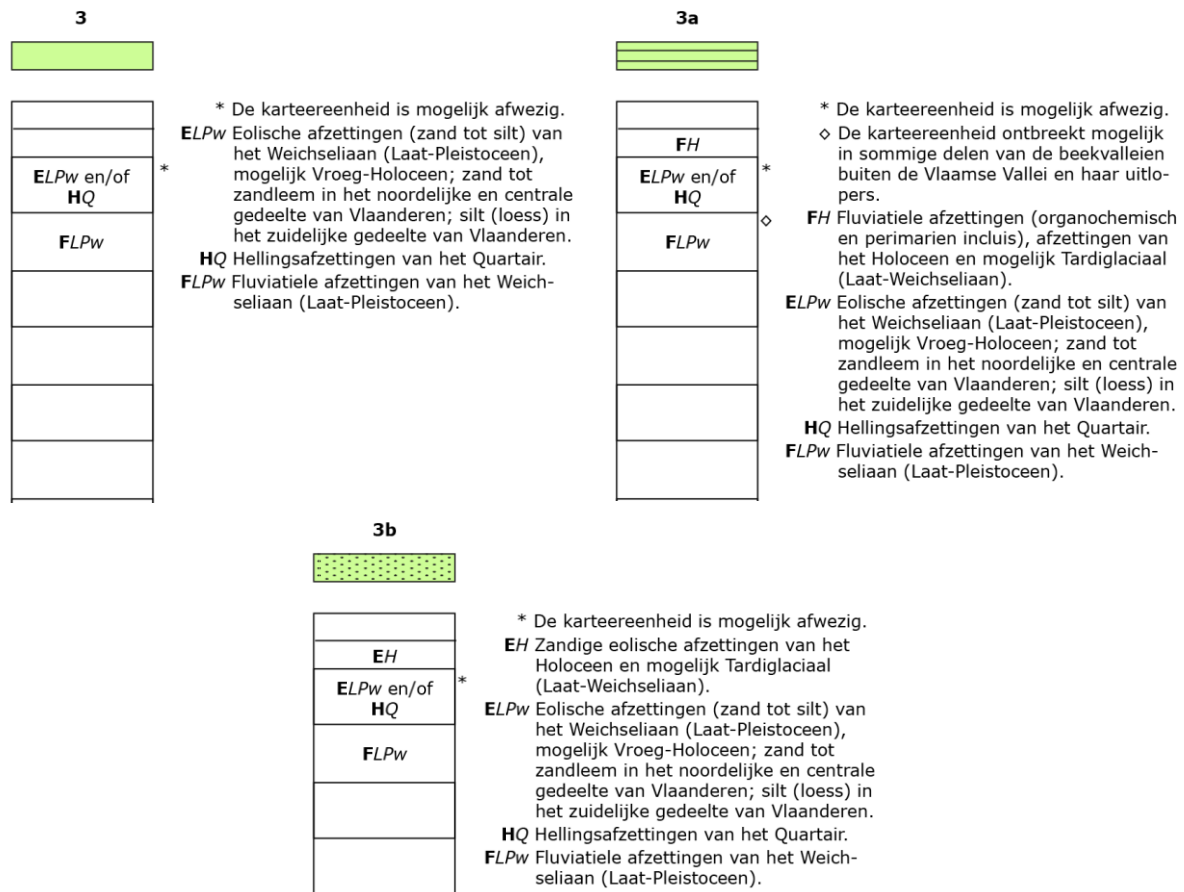
⁶ www.geopunt.be/kaart

Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat- Weichseliaan) aanwezig. Deze ontbreken in de noordwestelijke zone van het terrein. Ter hoogte van de gestippelde zones op de kaart, op enige afstand ten noordnoordoosten van het terrein, komen geen fluviatiele maar zandige eolische afzettingen van het Holoceen en mogelijk van het Tardiglaciaal (Laat- Weichseliaan) voor.⁷



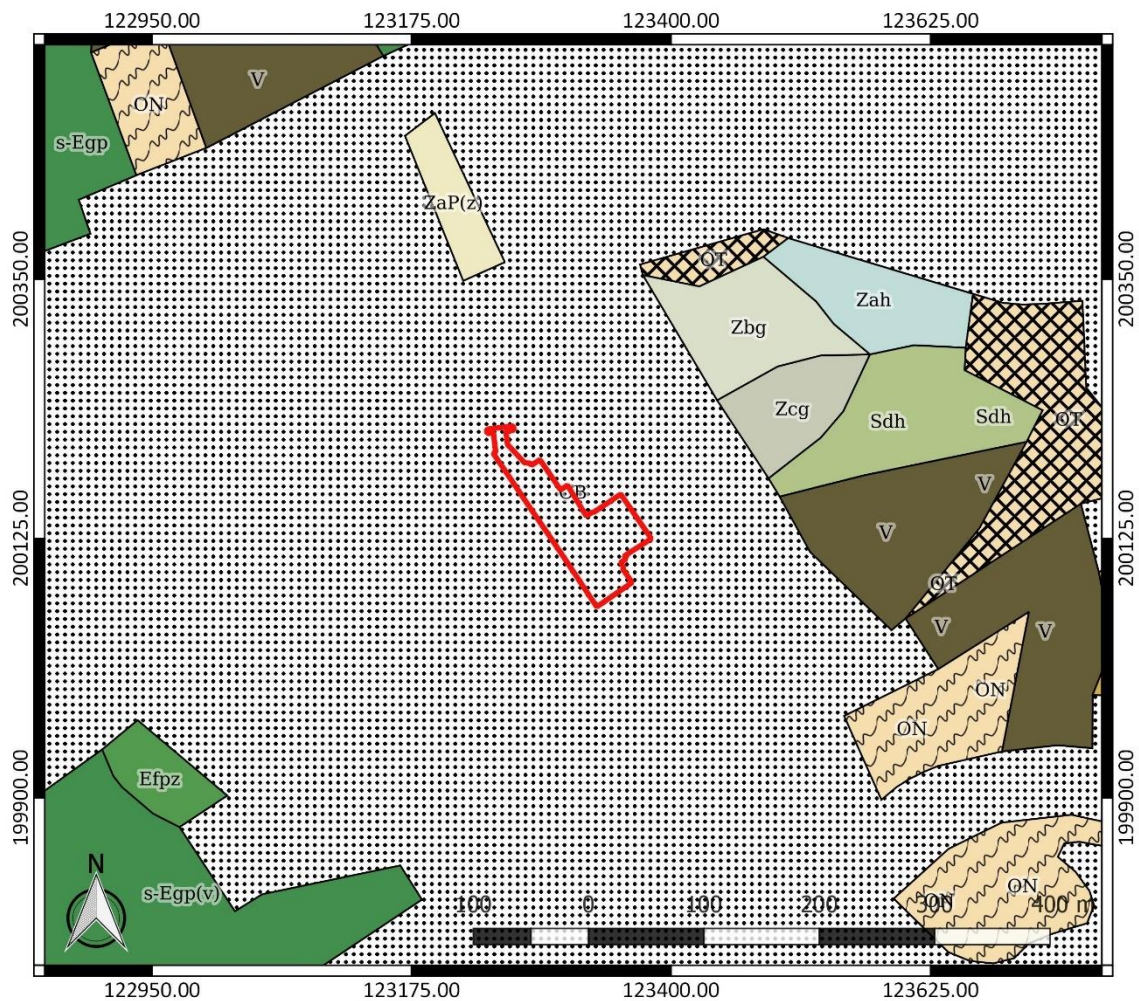
Figuur 17: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁷ www.geopunt.be/kaart



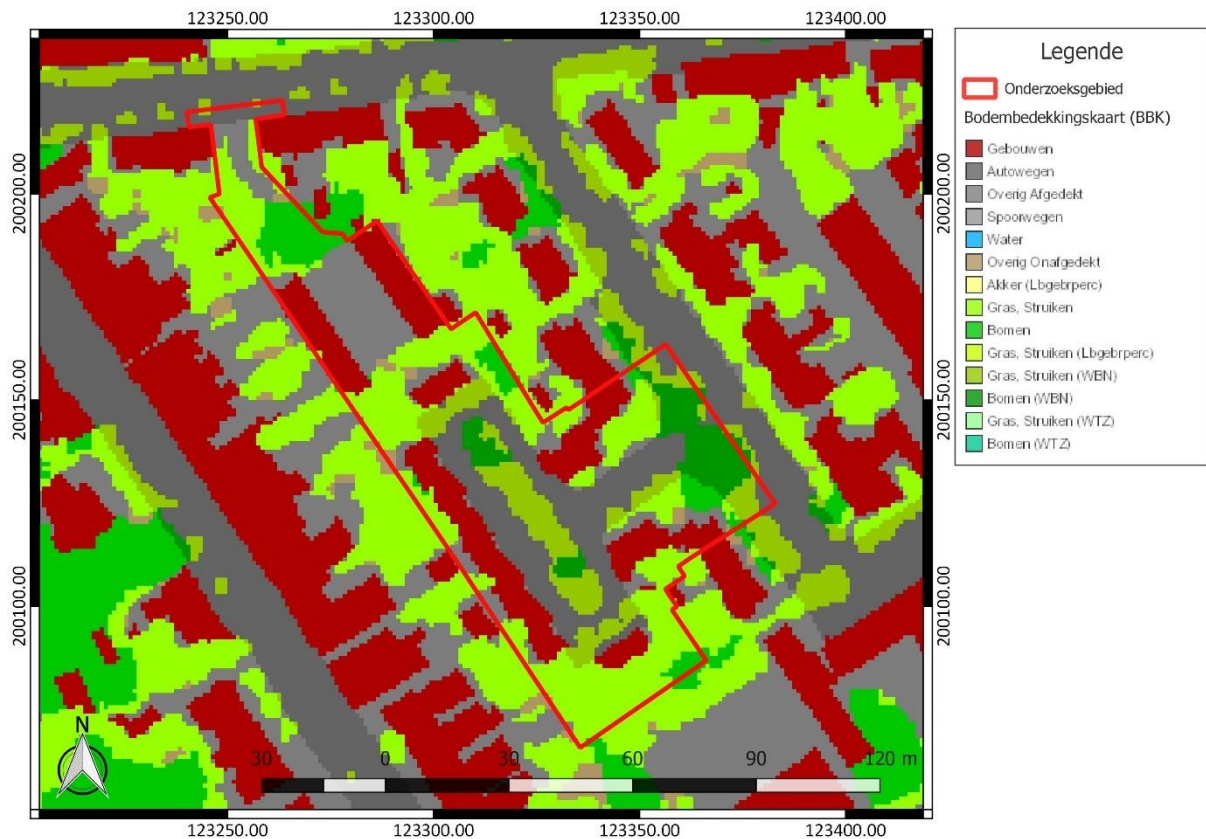
Figuur 18: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 19) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Op korte afstand ten noorden geeft de kaart een zeer droge zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel en met een humusarme bovengrond (ZaP(z)) weer. Ten noordoosten treffen we sterk vergraven gronden (OT), een droge (Zbg) en matig droge (Zcg) zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont en een matig natte lemige (Sdh) en zeer droge (Zah) zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont aan. Ten oosten zijn veenbodems (V) en opnieuw sterk vergraven gronden (OT) aanwezig en ten zuidoosten zijn opgehoogde gronden (ON) te bemerken. Verder wordt ten zuidwesten een zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel verwacht, met sedimenten die lichter of grover worden in de diepte (Efpz), naast een uiterst natte kleibodem zonder profiel, met zandsubstraat op geringe of matige diepte en oppervlakkige veenbedekking (s-Egp(v)). Tot slot is ten noordwesten opnieuw een uiterst natte kleibodem met zandsubstraat op geringe of matige diepte (s-Egp) weergegeven. Daar treffen we ook opgehoogde gronden (ON) en veenbodems (V) aan.



Figuur 19: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaat gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 20). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 12).

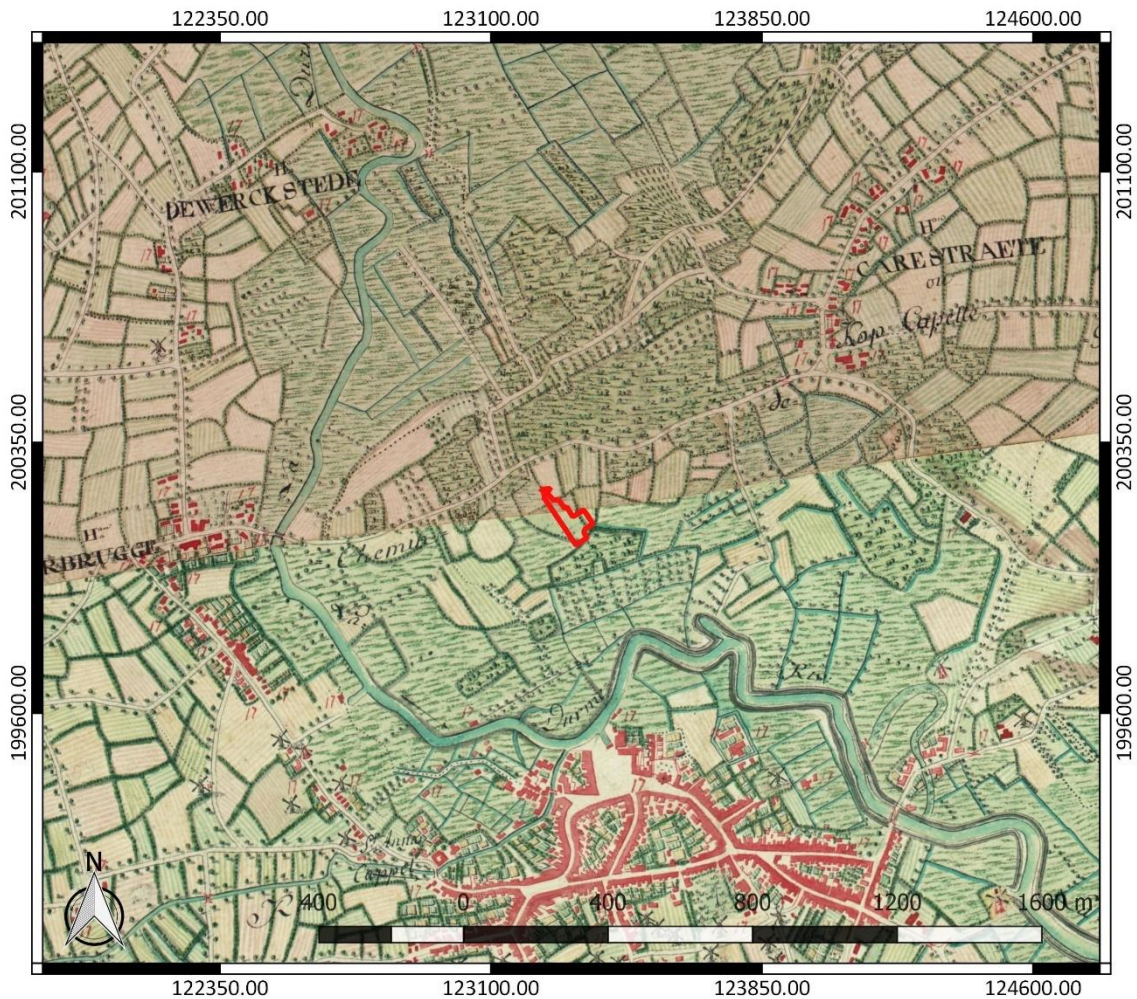


Figuur 20: Bodemgebruikskartaal met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

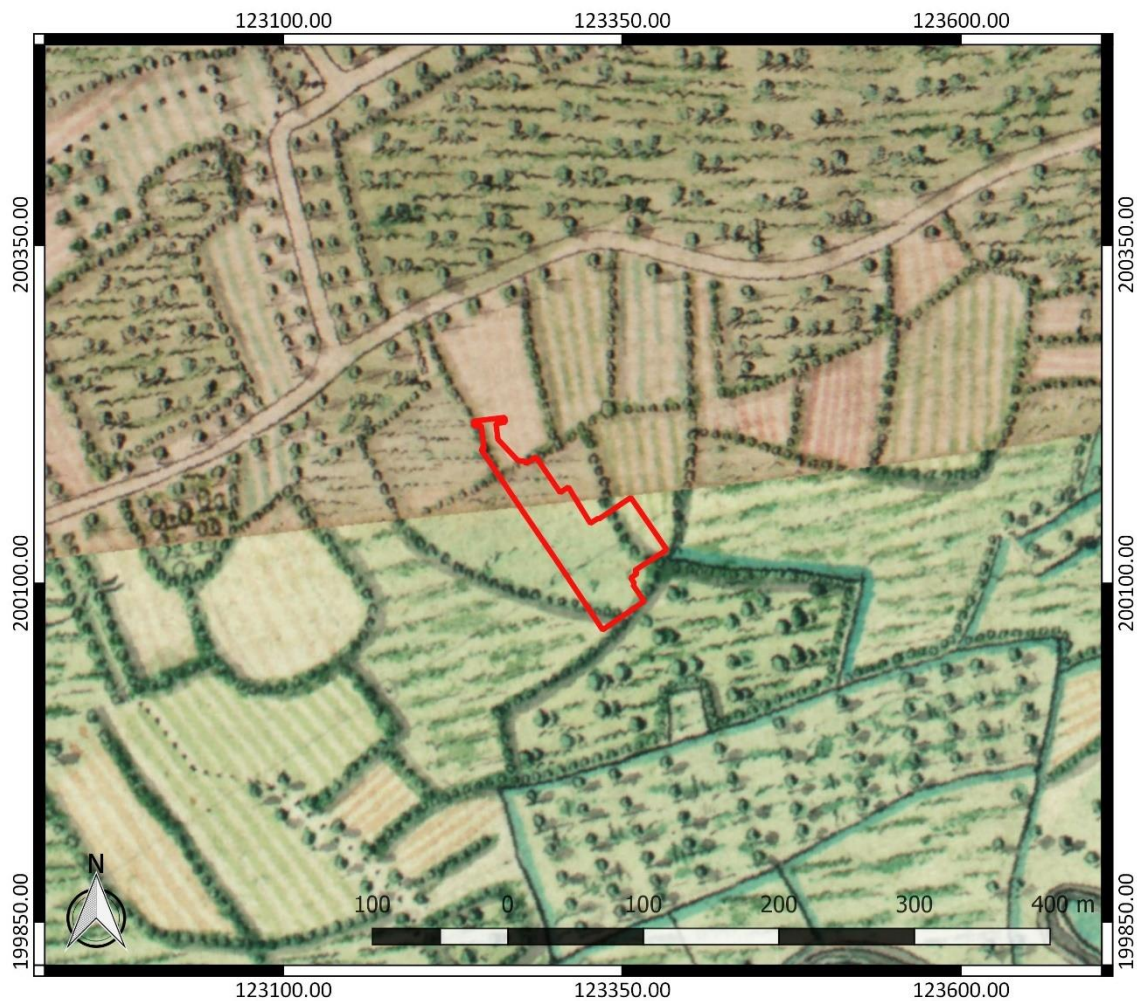
De toponymie en archeologische vondsten doen vermoeden dat de streek rond Lokeren reeds bewoning kende voor de Romeinse periode. De rivier de Durme speelde hier een belangrijke rol in, omdat de rivier ter hoogte van Lokeren gemakkelijk overgestoken kon worden. In 1139 was er reeds een vrij talrijke bevolking, waarvoor een afzonderlijke parochie gevormd werd. Het duurde tot in de 16^{de} eeuw voor Lokeren een echte bloei kende. De voorspoed begon toen Keizer Karel in 1555 een octrooi verleende om wekelijks een markt te houden. De stadsontwikkeling werd afgebroken ten tijde van de Gentse Republiek. In 1584 werden de kerk en het grootste deel van het dorp in as gelegd. Doorheen de 17^{de} en 18^{de} eeuw kwam er een heropleving en vond een snelle ontwikkeling plaats. Dit leidde onder andere tot een groei van de nijverheid. In 1846 werd de spoorweg "het Land van Waas" aangelegd tussen Gent en Antwerpen en werd in Lokeren een station gebouwd.⁸

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Lokeren [online], <https://id.erfgoed.net/themas/13958> (geraadpleegd op 21 april 2020)



Figuur 21: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied grotendeels in gebruik is als grasland (Figuur 21 en Figuur 22). Het noorden en het oosten van het terrein zijn aangegeven als akkerland. In het zuiden loopt mogelijk een perceelsgracht. In het zuidoosten en het zuiden grenst het terrein aan een bebost perceel. Iets verder ten zuiden bevindt zich een boomgaard. Ten noorden van het plangebied is een weg weergegeven (ter hoogte van de huidige Bergendriesstraat) die de verbinding maakt tussen twee gehuchten: “Heirbrugge” ten westen en “Carestraete” ten noordoosten. Ten zuiden en ten westen is de Durme te zien en op verdere afstand ten zuiden is de historische stadskern van Lokeren te bemerken.



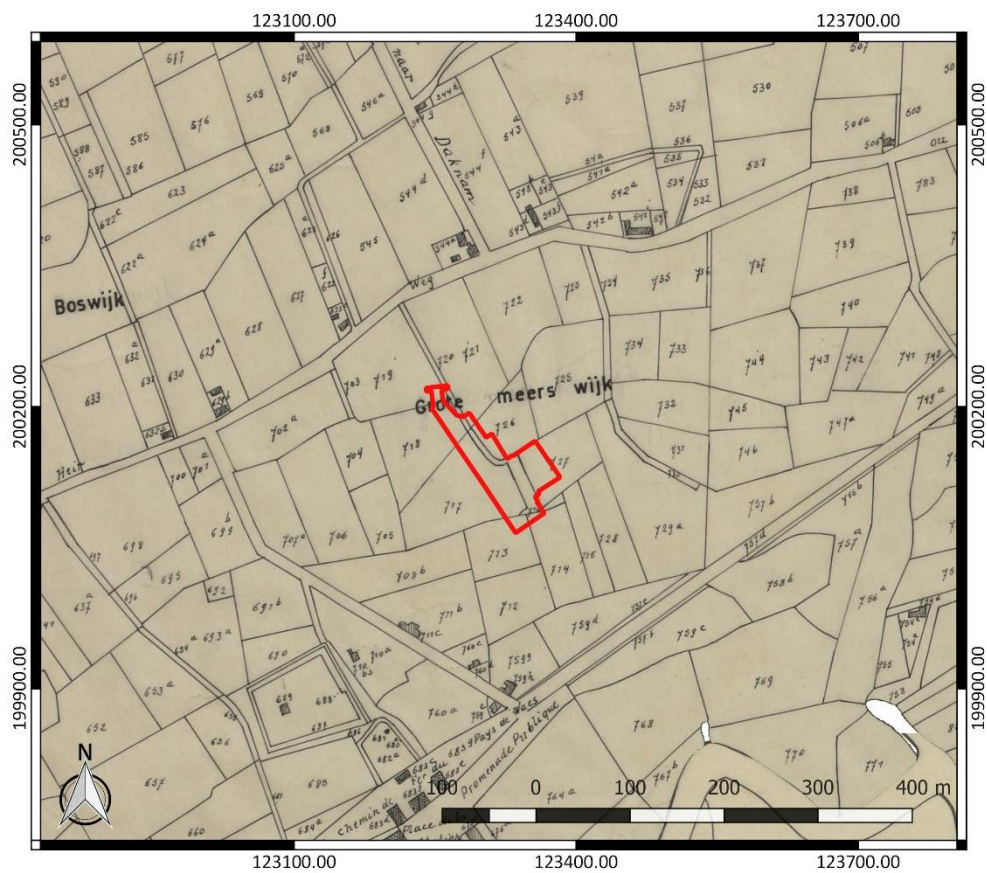
Figuur 22: Detail van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De Atlas der Buurtwegen (1841) toont dat het onderzoeksgebied nog steeds onbebouwd is. Vermoedelijk was het terrein nog altijd in gebruik als gras- en akkerland (Figuur 23). De percellering wijst op een (land)weg binnen het onderzoeksgebied. Op vrij korte afstand ten zuidwesten is een site met walgracht te bemerken. De Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) vermeldt het toponiem “Grote meers wijk” (Figuur 24). Dit wijst op een moerassig gebied. Ten zuidoosten van het onderzoeksgebied is de spoorweg tussen Antwerpen en Gent aangelegd. Het station van Lokeren bevindt zich ten zuidzuidwesten van het terrein. De Vandermaelenkaart (1846-1854) toont eveneens de situatie na de aanleg van de spoorweg. Op deze kaart is te zien dat het onderzoeksgebied nog steeds quasi volledig door grasland werd ingenomen (Figuur 25).

Op een topografische kaart uit 1863 (Figuur 26) is er een weg te zien binnen het onderzoeksgebied. In het westen en het zuiden van het onderzoeksgebied zijn grachten aanwezig. Een topografische kaart uit 1938-1948 (Figuur 27) laat zien dat de buurt van het onderzoeksgebied volop in ontwikkeling is. Voor het eerst is er bebouwing te zien binnen het onderzoeksgebied. Het gaat om een deel van een industriegebouw in het zuidwesten van het plangebied. Ook in de omgeving is de bebouwing sterk toegenomen. Er zijn ook nieuwe straten aangelegd, waaronder de Uebergdreef en de Brouwerijstraat.



Figuur 23: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)



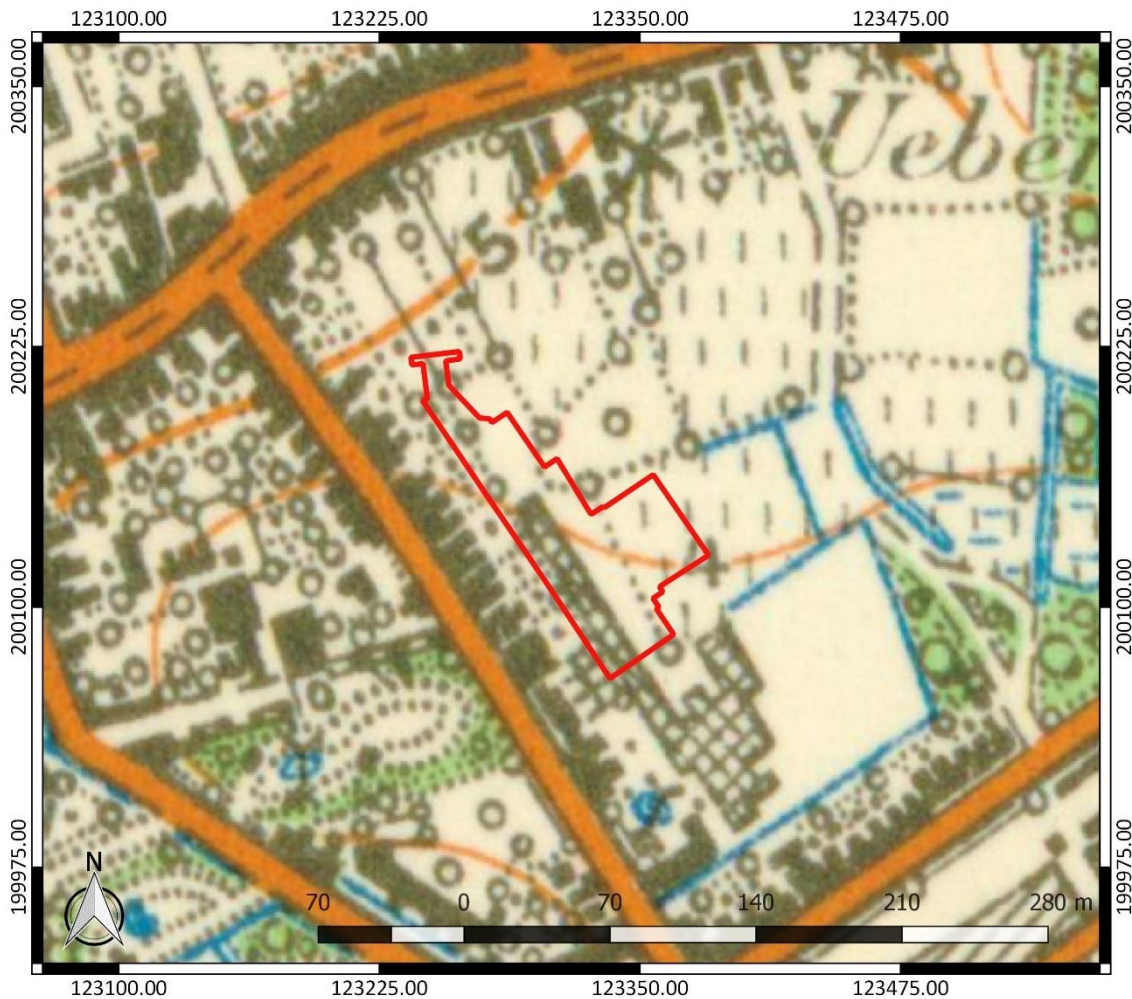
Figuur 24: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)



Figuur 25: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)



Figuur 26: Topografische kaart uit 1863 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)



Figuur 27: Topografische kaart uit 1938-1948 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

In 1958 werd de sociale woonwijk Ueberg aangelegd door de sociale huisvestingsmaatschappij Tuinwijk, naar een ontwerp van de architecten Marcel Vermeulen, Fernand De Bruyn en René F.C. Van De Vijver uit Lokeren, met een groenaanleg van Guy Ringoot. Het onderzoeksgebied maakt deel uit van deze volkswijk met 105 woningen. De plannen voor de bouw van de woonwijk ontstonden reeds eind jaren veertig. Dat de voltooiing tien jaar op zich liet wachten, had misschien te maken met het moerassig karakter van dit gebied, maar kwam ook door conflicten tussen burgemeester Prosper Thuysbaert en de Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen en Woonvertrekken (sinds 1956 gekend als de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting).⁹

De wijk werd in 1970 aangevuld met de bouw van een middelhoog appartementsgebouw aan de Lelielaan 1-5, ten zuidoosten van het onderzoeksgebied. Verder is de wijk een typische naoorlogse volkswijk met vooral gekoppelde gezinswoningen en enkele, enigszins afgeschermd bejaardenwoningen. De gezinswoningen bevinden zich langs de straten en één plein (het Tulpenhof). Binnen het onderzoeksgebied bevinden zich de bejaardenwoningen rond een hof (het Gladiolenhof). De bejaardenwoningen zijn in een rij van tien of per twee gebouwd. De architectuur in de wijk behoort tot het typische, eenvoudige baksteentraditionalisme, met rode bakstenen volumes van één of twee bouwlagen onder pannen zadeldaken. Oorspronkelijk was het ruime binnengebied tussen de Tulpenlaan, Azalealaan, Gladiolenlaan en Lelielaan (ten oosten van het terrein) aangelegd als een

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Sociale woonwijk Ueberg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302116> (geraadpleegd op 21 april 2020)

speelplein en korfbal- of basketbalplein. Eind jaren '80 werden er gegroepeerde garages aangelegd. Ook achter de huizen op de hoek van de Tulpenlaan en de Gladiolenlaan werden gegroepeerde garages gerealiseerd.¹⁰

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 28) toont het onderzoeksgebied na de aanleg van de sociale woonwijk Ueberg. In het onderzoeksgebied zijn de bejaardenwoningen rond het Gladiolenhof te bemerken. Ten noorden daarvan zijn er vermoedelijk reeds garages aanwezig. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 29) geeft een gelijkaardig beeld weer. De situatie is daarna niet meer gewijzigd. Het beeld dat we zien op de luchtfoto's uit 1971 en 1979-1990 komt namelijk ook overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 12).



Figuur 28: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Sociale woonwijk Ueberg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/302116> (geraadpleegd op 21 april 2020)



Figuur 29: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

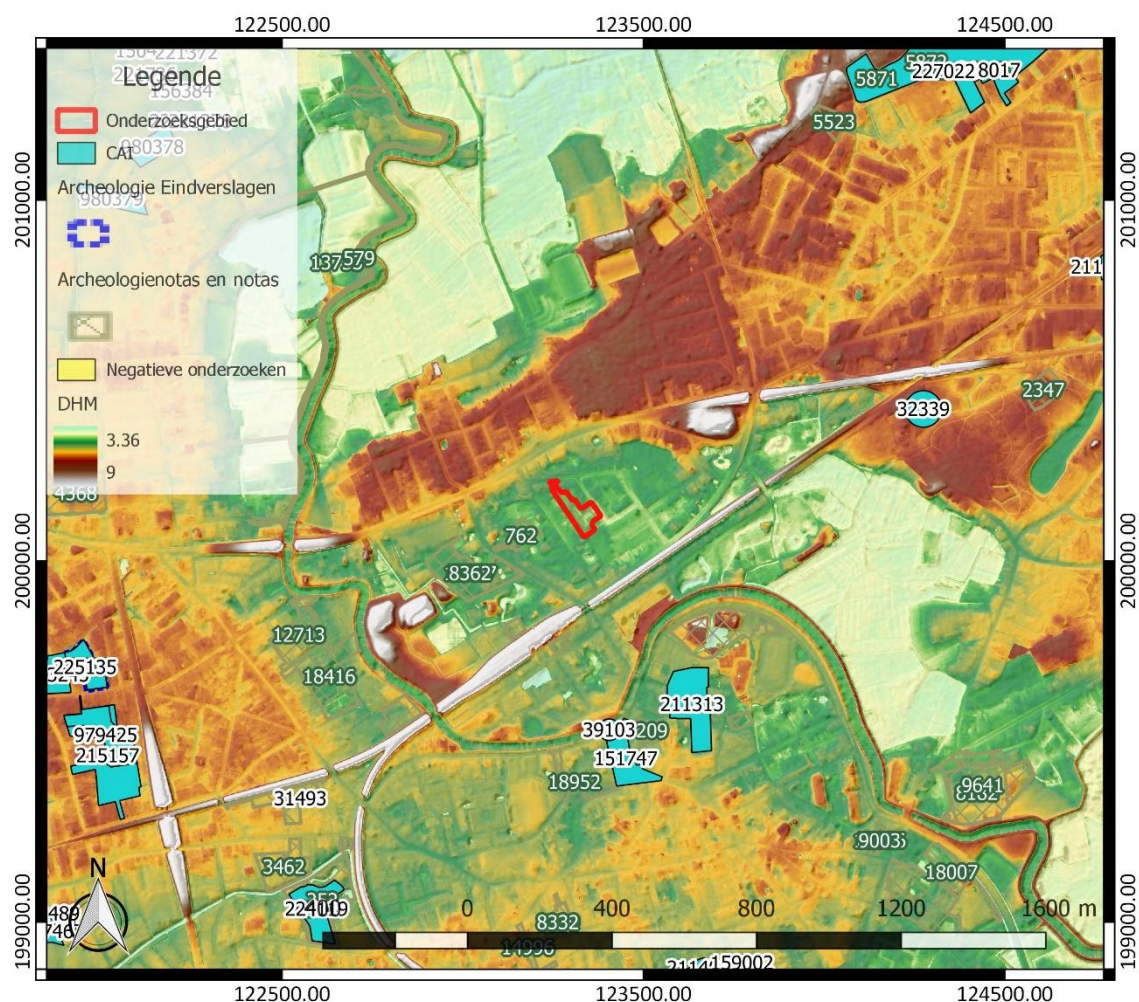
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 30). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarden aanwezig. De dichtstbijzijnde vindplaatsen bevinden zich in de stadskern van Lokeren, op ca. 500 m ten zuiden van het onderzoeksgebied. Op de Markt (CAI ID 151747) zijn resten uit verschillende perioden gevonden. De oudste vondst is een afslag uit de steentijd. Uit de bronstijd werd een kringgreppel met aardewerk aangetroffen. Verschillende paalsporen met handgevormd aardewerk dateren uit dezelfde periode. Verder waren hier voornamelijk resten uit de middeleeuwen aanwezig. Uit de Karolingische periode (vroege middeleeuwen) werden verschillende paalsporen gevonden waarin een woonhuis te onderscheiden is. Vermoedelijk gaat het om middeleeuwse bewoning rondom de kerk. De paalsporen doorsnijden twee oudere greppels. Uit de vroege middeleeuwen werd ook aardewerk verzameld. Verder kwamen er sporen van bewoning uit de volle middeleeuwen aan het licht. Het gaat om zes gebouwstructuren, te dateren tussen de 9^{de} en de 13^{de} eeuw. Op de markt bevond zich ook een site met walgracht uit de volle en de late middeleeuwen. Op een afbeelding uit 1565 wordt deze omwalde site met dubbele walgracht, die een opperhof en neerhof afbakent, afgebeeld aan de westzijde van de markt. Beide walgrachten werden teruggevonden. Twee

afwateringsgreppels waterden af in de walgracht. Binnen het areaal dat door de buitenste walgracht werd afgebakend, bevonden zich een aantal paalsporen die mogelijk tot een (woon)gebouw behoorden. Deze sporen maakten wellicht deel uit van de bewoning op het neerhof. Verder leverde het onderzoek een wegtracé op, bestaande uit twee parallelle karresporen, uit de volle en de late middeleeuwen. Het wegtracé moet ontstaan zijn in de 12^{de}-13^{de} eeuw. Uit de late middeleeuwen werden er nog paalsporen, ploegsporen en greppels gevonden. Het marktplein dateert uit de 16^{de} eeuw en kende opeenvolgende fasen van marktaanleg. Het werd een eerste keer geplaveid in 1613. Verder werden nog enkele greppels van onbepaalde datering aangetroffen.¹¹ Ter hoogte van de Durmebrug aan de Markt (CAI ID 39103) werd prehistorisch aardewerk en organisch materiaal (fossiele dierenbeenderen en hout) gevonden.¹²

Bij proefsleuvenonderzoek in de Torenstraat (CAI ID 211313) zijn resten uit de nieuwste tijd gevonden. Het gaat om restanten van muren, vloeren en funderingen van een gebouwcomplex uit de 19^{de} eeuw.¹³



Figuur 30: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 151747, Markt 2010 (geraadpleegd op 22 april 2020). Zie ook: Bruggeman/Quintelier 2011 en Bruggeman *et al.* 2012.

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 39103, Markt/Durmebrug (geraadpleegd op 22 april 2020)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 211313, Torenstraat (geraadpleegd op 22 april 2020)

In de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied zijn resten uit de steentijd aan het licht gekomen. In de Geuzenkerkhofwijk (CAI ID 32339), ten oostnoordoosten van het terrein, is in 1885 reeds een grote hoeveelheid silex en een gepolijste bijl gevonden.¹⁴ Op grotere afstand ten noordwesten bevinden zich enkele locaties waar veldprospecties hebben plaatsgevonden. Op locatie CAI ID 156384 kwam een vondstenconcentratie lithisch materiaal uit het mesolithicum tevoorschijn. Het gaat om 47 vondsten. Daarnaast werden nog vijf objecten uit het neolithicum aangetroffen.¹⁵ Ter hoogte van CAI ID 221378 werden 81 artefacten gevonden tijdens 14 prospecties. Een deel van de artefacten wordt ook in het mesolithicum gedateerd. Verder werden hier ook 66 Gallo-Romeinse scherven gevonden.¹⁶ Locatie CAI ID 221736 leverde drie steentijdartefacten op.¹⁷ De grootste concentratie vondsten kwam aan het licht op vindplaats CAI ID 221374. Tijdens 19 prospecties werden hier 368 artefacten aangetroffen. Het gaat zowel om materiaal uit het meso- als neolithicum. Ook hier werd aardewerk uit de Romeinse periode gevonden, 83 scherven in totaal. Daarnaast werd er één middeleeuwse randscherf gevonden.¹⁸

In de Touwstraat (CAI ID 215157), ten zuidwesten van het onderzoeksgebied, is een meerperiodesite gesitueerd. De oudste resten gaan terug tot de late bronstijd. Het gaat om sporen van één hoofdgebouw en enkele bijgebouwen. Verder kwamen er tien plattegronden van hoofdgebouwen en vele tientallen bijgebouwen uit de late ijzertijd aan het licht. Het onderzoek leverde tevens twee brandrestengraven uit de Romeinse tijd op. Daarnaast werd er een sterk verstoord hoofdgebouw en bijgebouw uit de volle middeleeuwen aangesneden. Mogelijk dateren enkele spiekers ook uit deze periode.¹⁹

Ook bij proefsleuvenonderzoek in de Hoogstraat (ID 11448), op korte afstand ten noorden van de vindplaats aan de Touwstraat, kwamen twee mogelijke brandrestengraven uit de Romeinse tijd tevoorschijn. In totaal werden tijdens dit onderzoek 75 sporen geregistreerd. Het gaat voornamelijk om paalsporen, kuilen, greppels, grachten en waterputten. Buiten de mogelijke brandrestengraven is het merendeel van de sporen op basis van aflijning, vulling en vondstmateriaal in de volle tot late middeleeuwen te dateren. Er werden minstens vijf structuren herkend, waaronder zowel hoofd- als bijgebouwen. Een aantal van de structuren stamt uit de volle middeleeuwen. Verder werden er drie waterhoudende structuren, waterkuilen en/of waterputten vastgesteld. De structuren, waterputten, greppels en grachten behoren tot verschillende gefaseerde erven.²⁰

Ten westen van het onderzoeksgebied werd ter hoogte van het Hockeyveld (ID 4368) ook een proefsleuvenonderzoek gevoerd. Hierbij werden 33 antropogene sporen aangetroffen. Het betreft onder meer vier greppels, vier kuilen, 19 paalkuilen en twee lagen. Er werd één zespalige structuur herkend. Mogelijk gaat het om een bij- of hoofdgebouw. De meeste paalkuilen zijn algemeen in de middeleeuwen te plaatsten. Op basis van vondstenmateriaal werden enkele sporen gedateerd binnen een periode van de 9^{de} eeuw tot de eerste helft van de 13^{de} eeuw.²¹

In de ruime omgeving zijn ook nog resten uit de nieuwe tijd aanwezig. In de Hillarestraat (CAI ID 224119), ten zuidzuidwesten van het onderzoeksgebied, werden bij proefsleuvenonderzoek kuilen, gracht- en greppelsegmenten uit de nieuwe tijd aangesneden.²² Er bevindt zich ook nog een molen

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32339, Geuzenkerkhofwijk (geraadpleegd op 22 april 2020)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 156384, Lokeren Werkstede II (geraadpleegd op 22 april 2020)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221378, Holle Weg VI (geraadpleegd op 22 april 2020)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221736, Holle Weg VII (geraadpleegd op 22 april 2020)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 221374, Holle Weg V (geraadpleegd op 22 april 2020)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215157, Touwstraat (geraadpleegd op 22 april 2020). Zie ook: Reyns/Claesens 2015.

²⁰ Acke *et al.* 2019, 48

²¹ Van der Dooren *et al.* 2017, 28

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 224119, Hillarestraat (geraadpleegd op 22 april 2020)

uit de nieuwe tijd in de omgeving: de Heirbrugmolen (CAI ID 31493). Deze molen is ten zuidwesten van het terrein gesitueerd. Het is de laatste molen in Lokeren van oorspronkelijk 35 molens. Voor 1775 bevond zich hier een staakmolen die werd afgebroken rond 1870. De staakmolen werd toen vervangen door de huidige korenmolen. Het is een ronde stenen bergmolen.²³

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. De overige bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden ook geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het onderzoeksgebied gelegen is in de Durmevallei. Het was lang in gebruik als grasland en als akkerland. In de 19^{de} eeuw verschijnt een weg binnen het onderzoeksgebied. Er worden ook grachten aangegeven, wat wijst op een natte ondergrond. In de 20^{ste} eeuw verschijnt voor het eerst bebouwing op het terrein. In de loop van de 20^{ste} eeuw wordt de bebouwing vervangen door de bebouwing en verharding die tot op vandaag bestaan. Momenteel is het grootste deel van het terrein bebouwd en verhard. Er is ook riolering aanwezig. Dit geeft aan dat in het verleden al verschillende bodemingrepen hebben plaatsgevonden, die zeer waarschijnlijk een negatieve impact op het bodemarchief gehad hebben. Ondertussen is reeds een sloopvergunning bekomen om de bestaande woningen en verharding te slopen. Ook dit betekent een bijkomende negatieve impact op het bodemarchief. Gekende archeologische waarden in de omgeving bevinden zich al op grote afstand van het onderzoeksgebied. We merken ook op dat ze veelal gelegen zijn aan de andere oever van de Durme, waar de gronden hoger en droger zijn dan ter hoogte van het onderzoeksgebied. Dit alles doet ons besluiten dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van nieuwe woningen en de aanleg van weginfrastructuur en omgevingsaanleg. De verschillende bodemingrepen betekenen een verstoringsdiepte tussen 50 cm en 1,70 m. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31493, Heirbrugmolen (geraadpleegd op 22 april 2020); Agentschap Onroerend Erfgoed 2020: Windmolen Heirbrugmolen [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/17822> (geraadpleegd op 22 april 2020)

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent. Het terrein is te situeren in de Durmevallei. Het was lang in gebruik als grasland en als akkerland. In de 19^{de} eeuw zien we een weg en grachten binnen het onderzoeksgebied. De grachten geven aan dat het terrein nat was. In de loop van de 20^{ste} eeuw verscheen voor het eerst bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Die werd later gesloopt en vervangen door de huidige bebouwing. Vandaag de dag is het grootste deel van het terrein bebouwd en verhard. Er zijn ook reeds nutsvoorzieningen zoals riolering aanwezig. Ondertussen is reeds een sloopvergunning bekomen om de bestaande woningen en verharding te slopen. Ook dit betekent een bijkomende negatieve impact op het bodemarchief.

Gekende archeologische waarden in de omgeving bevinden zich al op ruime afstand van het onderzoeksgebied en zijn te situeren op hoger gelegen, drogere gronden. Al deze elementen maken dat het archeologisch potentieel van het terrein laag ingeschat wordt en dat ook de bewaringstoestand van het bodemarchief wellicht slecht is. Beide aspecten samen maken dat in het kader van de geplande werken op het terrein geen bijkomende archeologische maatregelen meer nodig geacht worden. Het potentieel op kennisvermeerdering is hiervoor te beperkt.

3 Samenvatting

Naar aanleiding van plannen voor de bouw van woningen, de aanleg van weginfrastructuur en bijkomende omgevingsaanleg diende een archeologienota opgesteld te worden. Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent. Het terrein is te situeren in de Durmevallei. Het was lang in gebruik als grasland en als akkerland. In de 19^{de} eeuw zien we een weg en grachten binnen het onderzoeksgebied. De grachten geven aan dat het terrein nat was. In de loop van de 20^{ste} eeuw verscheen voor het eerst bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Die werd later gesloopt en vervangen door de huidige bebouwing. Vandaag de dag is het grootste deel van het terrein bebouwd en verhard. Er zijn ook reeds nutsvoorzieningen zoals riolering aanwezig. Dit alles zal gesloopt en verwijderd worden. De vergunning daarvoor is inmiddels bekomen. Deze werken zullen een bijkomende negatieve impact op het bodemarchief hebben.

Gekende archeologische waarden in de omgeving bevinden zich al op ruime afstand van het onderzoeksgebied en zijn te situeren op hoger gelegen, drogere gronden. Al deze elementen maken dat het archeologisch potentieel van het terrein laag ingeschat wordt en dat ook de bewaringstoestand van het bodemarchief wellicht slecht is. Beide aspecten samen maken dat in het kader van de geplande werken op het terrein geen bijkomende archeologische maatregelen meer nodig geacht worden. Het potentieel op kennisvermeerdering is hiervoor te beperkt.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Acke, B./M. Bracke/G. Wyns/P. Fonteyn, 2019: *Nota Lokeren Hoogstraat*, Moerbeke-Waas (Acke & Bracke bv, projectnummer: 2019.058).

Bruggeman, J./A. Quintelier, 2011: *Archeologisch vooronderzoek Lokeren – Markt*, Bornem (Rapporten All-Archeo bv 019).

Bruggeman, J./A. Quintelier/N. Reyns, 2012: *Archeologische opgraving Lokeren – Markt*, Bornem (Rapporten All-Archeo bv 073).

De Moor, G./D. van de Velde, 1995: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 14 Lokeren*, Gent.

Reyns, N./L. Claessens, 2015: *Archeologisch vooronderzoek Lokeren – Touwstraat*, Temse (Rapporten All-Archeo bv 252).

Van der Dooren, L./N. Krekelbergh/J. De Mulder/A. Claus, 2017: *Archeologienota Lokeren, Hockey: Verslag van Resultaten*, Gent (BAAC Vlaanderen Rapport 560).

4.2 Websites

Cartesius (2022)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2022)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2022)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2022)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2022)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2022)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2022)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

